Zbornik sudske prakse

PRESUDA OPĆEG SUDA (šesto vijeće)

15. srpnja 2015.*

„Tržišno natjecanje – Zabranjeni sporazumu – Europsko tržište čelika za prednapinjanje – Utvrđivanje cijena, podjela tržišta i razmjena osjetljivih poslovnih informacija – Odluka kojom se utvrđuje povreda članka 101. UFEU-a – Pravila koja se odnose na pripisivost protutržišnih praksi društva kćeri njegovu društvu majci – Pretpostavka stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja – Razuman rok“

U predmetu T-436/10,

HIT Groep BV, sa sjedištem u Haarlemu (Nizozemska), koje su zastupali G. van der Wal, G. Oosterhuis i H. Albers, a zatim G. van der Wal i G. Oosterhuis, odvjetnici,

tužitelj,

protiv

Europske komisije, koju zastupaju P. Van Nuffel, S. Noë i V. Bottka, u svojstvu agenata,

tuženik,

povodom zahtjeva za poništenje Odluke Komisije C (2010) 4387 *final* od 30. lipnja 2010. u vezi s postupkom primjene članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u (predmet COMP/38344 – Čelik za prednapinjanje), izmijenjene Odlukom Komisije C (2010) 6676 *final* od 30. rujna 2010., i Odlukom Komisije C (2011) 2269 final od 4. travnja 2011.,

OPĆI SUD (šesto vijeće),

u sastavu: S. Frimodt Nielsen (izvjestitelj), predsjednik, F. Dehousse i A. M. Collins, suci,

tajnik: J. Plingers, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 27. lipnja 2014.,

donosi sljedeću

Presudu[1] *[omissis]*

Postupak i zahtjevi stranaka

65 Tužbom podnesenom tajništvu Općeg suda 15. rujna 2010. društvo Hit pokrenulo je ovaj postupak.

* Jezik postupka: nizozemski

1 — Navedene su samo one točke presude za koje Opći sud smatra da ih je korisno objaviti.

66 Zahtjevom podnesenim tajništvu Općeg suda 24. prosinca 2010. društvo Nedri zatražilo je intervenciju u ovom postupku u potporu zahtjevu Komisije, što mu je predsjednik prvog vijeća Općeg suda odobrio rješenjem od 28. veljače 2011. Dopisom podnesenim tajništvu Općeg suda 28. listopada 2013. društvo Nedri je međutim izvijestilo Opći sud da odustaje od intervencije. Društvo Nedri je, slijedom toga, rješenjem predsjednika šestog vijeća Općeg suda od 4. prosinca 2013. brisano iz predmeta T-436/10 kao intervenijent.

67 Dopisom od 6. svibnja 2011. društvo Hit Groep je s obzirom na pitanja za koja se po prvi put saznalo u odgovoru na tužbu zatražilo dopuštenje za podnošenje novog tužbenog razloga.

68 Odlukom od 6. lipnja 2011. Opći sud zatražio je od Komisije da mu dostavi drugu odluku o izmjeni. Komisija je postupila u skladu s tim zahtjevom 16. lipnja 2011.

69 Društvo Hit Groep je, dopisom od 26. srpnja 2011., potvrdilo da nakon donošenja druge odluke o izmjeni zahtijeva preinaku svojih tužbenih razloga.

70 Dopisom od 29. srpnja 2011. Opći sud prihvatio je taj zahtjev.

71 Pisani postupak dovršen je 20. listopada 2011. Komisijinim podnošenjem odgovora na repliku na jeziku postupka.

72 U odgovoru na repliku Komisija se izjasnila o tužiteljevom zahtjevu za preinaku tužbenih razloga koji je iznio u replici kao i o očitovanjima koja je dao nakon donošenja druge odluke o izmjeni.

73 S obzirom na to da je sastav vijeća Općeg suda bio izmijenjen s učinkom od 23. rujna 2013., sudac izvjestitelj bio je raspoređen u šesto vijeće, kojemu je ovaj predmet, posljedično, bio dodijeljen 3. listopada 2013.

74 Prethodni izvještaj iz članka 52. stavka 2. Poslovnika Općeg suda dostavljen je šestom vijeću 8. studenoga 2013.

75 Dana 17. prosinca 2013., u okviru mjera upravljanja postupkom propisanih člankom 64. Poslovnika, Opći sud je u pisanom obliku postavio pitanja Komisiji. Komisija je 6. veljače 2014. postupila u skladu s tim zahtjevom. Tužitelj je aktom podnesenim tajništvu Općeg suda 14. ožujka 2014. iznio očitovanje na odgovor Komisije.

76 Dana 14. svibnja 2014., na temelju izvještaja suca izvjestitelja, Opći sud je odlučio otvoriti usmeni dio postupka.

77 Na raspravi održanoj 27. lipnja 2014. saslušana su izlaganja stranaka i njihovi odgovori na pisana i usmena pitanja koja je postavio Opći sud.

78 Društvo Hit Groep od Općeg suda zahtijeva da:

— poništi pobijanu odluku u dijelu u kojem se odnosi na njega, a osobito članak 1. točku (9) podtočku (b), članak 2. točku (9), i članak 4. točku (22);

— podredno, poništi ili na način koji smatra primjerenim smanji iznos novčane kazne koja mu je izrečena člankom 2. točkom (9) pobijane odluke;

— Komisiji naloži snošenje troškova.

79 Komisija od Općeg suda zahtijeva da:

— odbije tužbu;

— društvu Hit Groep naloži snošenje troškova.

Pravo

80 U prilog svojem zahtjevu za poništenje pobijane odluke društvo Hit Groep prvenstveno iznosi tri tužbena razloga kao i, podredno, dva tužbena razloga u prilog, ovaj put, svojem zahtjevu za poništenje ili smanjenje iznosa novčane kazne koja mu je bila izrečena.

81 Društvo Hit Groep također je, dok je trajao pisani postupak, radi dopune iznijelo šesti tužbeni razlog.

82 Prvi tužbeni razlog temelji se, s jedne strane, na povredi članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u i, s druge strane, nepostojanju obrazloženja, jer se pobijanom odlukom društvo Hit Groep tereti za počinjenje povrede u razdoblju od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002.

83 Drugi tužbeni razlog temelji se na navodu da je izricanje novčane kazne društvu Hit Groep, koje više nije gospodarski aktivno od 1. studenoga 2004., suprotno ciljevima članka 101. UFEU-a, europskoj politici u području novčanih kazni i načelu proporcionalnosti, s obzirom na to da ta novčana kazna doista nije primjerena ni nužna.

84 Treći tužbeni razlog temelji se na navodu da je društvo Hit Groep pogrešno utvrđeno solidarno odgovornim za povredu koju je počinilo društvo Nedri.

85 Četvrti tužbeni razlog temelji se na navodu da je Komisija pogrešno odredila iznos novčane kazne izrečene društvu Hit Groep jer je:

— uzimanjem u obzir prihoda društva Hit Groep za 2003. godinu povrijedila članak 23. stavak 2. Uredbe br. 1/2003 i načelo proporcionalnosti (prvi dio);

— društvu Hit Groep morala odobriti isto smanjenje koje je odobrila društvu Nedri u okviru pokajničkog programa, budući da njegova odgovornost ne može premašiti odgovornost društva Nedri (drugi dio);

— provela poseban izračun iznosa novčane kazne koja mu je bila izrečena iako ju je trebala ograničiti na dio novčane kazne koja je bila izrečena društvu Nedri, zato što je društvo Hit Groep bilo utvrđeno tek solidarno odgovornim za plaćanje novčane kazne koja je bila izrečena društvu Nedri (treći dio);

— povrijedila načelo jednakog postupanja ne uzevši u obzir, nakon primjene gornje granice od 10%, ograničeno razdoblje za koje je društvo Hit Groep utvrđeno odgovornim za povredu koju je počinilo društvo Nedri (četvrti dio).

86 Peti tužbeni razlog, iznesen podredno, temelji se na Komisijinoj povredi razumnog roka.

87 Šesti tužbeni razlog temelji se na navodu da je osnovni iznos novčane kazne izračunat za razdoblje djelatnosti društva Nedri koje premašuje razdoblje za koje je društvo Hit Groep utvrđeno solidarno odgovornim za svoje društvo kći.

88 Naposljetku, tužitelj je na raspravi istaknuo sedmi tužbeni razlog, koji se temelji na navodu da Opći sud nije poštovao razuman rok.

Tri prva tužbena razloga

Pregled pobijane odluke

89 Iz pobijane odluke proizlazi da je tužitelj bio 100% - tni vlasnik društva Nedri od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002. i da se, slijedom toga, može pretpostaviti izvršavanje odlučujućeg utjecaja, što je pretpostavka koju, prema mišljenju Komisije, tužitelj nije uspio oboriti (uvodne izjave 804. do 812. pobijane odluke).

90 Komisija je stoga smatrala da društvo Nedri treba utvrditi odgovornim za povredu od 1. siječnja 1984. do 19. rujna 2002. te je tužitelja proglasila solidarno odgovornim s društvom Nedri za razdoblje od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002. (uvodna izjava 813. pobijane odluke).

91 U skladu s člankom 1. pobijane odluke:

„Sljedeći poduzetnici povrijedili su članak 101. UFEU-a i, počevši od 1. siječnja 1994., članak 53. Sporazuma o EGP-u sudjelujući, tijekom navedenih razdoblja, u skupu sporazuma i usklađenih djelovanja u sektoru čelika za prednapinjanje na unutarnjem tržištu i, počevši od 1. siječnja 1994., unutar EGP-a:

[…]

9. Poduzetnici grupacije Nedri:

a) društvo Nedri Spanstaal BV od 1. siječnja 1984. do 19. rujna 2002. i

b) društvo Hit Groep BV od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002.“

92 Naposljetku, u članku 2. pobijane odluke, Komisija, s jedne strane, izriče novčanu kaznu od 5.056.500 eura za čije su plaćanje solidarno odgovorna društva Nedri i Hit Groep i, s druge strane, novčanu kaznu od 1.877.500 eura društvu Hit Groep.

Argumenti stranaka

– Prvi tužbeni razlog koji se, s jedne strane, temelji na povredi članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u u dijelu u kojem se pobijanom odlukom društvo Hit Groep tereti za počinjenje povrede za razdoblje od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002., i, s druge strane, na nepostojanju obrazloženja

93 Društvo Hit Groep u biti tvrdi da je, i u obavijesti o utvrđenim činjenicama i u pobijanoj odluci, Komisija utvrdila njegovu solidarnu odgovornost samo na temelju njegova svojstva dioničara koji je kontrolirao i izvršavao odlučujući utjecaj na društvo Nedri.

94 Prema tužitelju, Komisija je međutim istodobno zaključila, a da pritom nije navela razloge niti obrazložila svoju odluku s tim u vezi, da je sam tužitelj povrijedio članak 101. UFEU-a.

95 Društvo Hit Groep iznosi da ako mu se povreda, ovisno o slučaju, može pripisati, to ne znači da ju je stvarno počinio. To društvo smatra da nije ni počinitelj ni supočinitelj povrede, već da samo preuzima odgovornost za ponašanje društva Nedri.

96 Međutim, prema društvu Hit Groep, takva odgovornost nema isti intenzitet kao odgovornost poduzetnika koji stvarno počini povredu, što mora utjecati na iznos novčane kazne.

97 Komisija osporava ovu argumentaciju.

– Drugi tužbeni razlog koji se temelji na činjenici da je izricanje novčane kazne društvu Hit Groep, koje više nije gospodarski aktivno od 1. studenoga 2004., suprotno ciljevima članka 101. UFEU-a, europskoj politici u području novčanih kazni i načelu proporcionalnosti, s obzirom na to da ta novčana kazna u ovom slučaju nije ni primjerena ni nužna

98 Društvo Hit Groep, pozivajući se na presudu od 11. prosinca 2007., ETI i dr. (C-280/06, Zb., EU:C:2007:775), kao i na mišljenje nezavisne odvjetnice Kokott u tom predmetu (EU:C:2007:404), u biti tvrdi da, iako je točno da ni ono ni društvo Nedri nisu nestali niti su preneseni na pravnu osobu ili na trećeg poduzetnika, ono samo više nije aktivno na tržištu od 1. studenoga 2004. (to jest, više od pet godina prije nego ga je Komisija kaznila), da je ono kažnjeno samo u svom svojstvu društva majke društva Nedri, koje je jedini počinitelj povrede i da, posljedično, novčana kazna neće imati nikakav preventivni učinak u dijelu u kojem se odnosi na njega.

99 Ta kazna stoga nije u skladu s ciljevima politike tržišnog natjecanja i nije proporcionalna zato što, prema mišljenju tužitelja, nije ni primjerena ni nužna za postizanje cilja članka 101. UFEU-a.

100 Tužitelj u biti smatra da je, u takvim okolnostima, na temelju načela ekonomskog kontinuiteta trebalo kazniti samo pravnu osobu koja je počinila povredu, to jest, društvo Nedri, zato što je tužitelj, koji je bio samo holding društvo, predstavljao tek trgovačko društvo ljušturu.

101 Naime, prema njegovom mišljenju, ako društvo holding, kao što je ono samo, proda društvo kćer koje je počinilo povredu i ako to društvo holding nakon toga više nije ekonomski aktivno, ekonomski kontinuitet počiva na subjektu koji je počinio povredu i tom se subjektu mora izreći novčana kazna a ne gospodarski neaktivnom holding društvu.

102 Društvo Hit Groep osim toga tvrdi da je Komisijin izbor kažnjavanja društva majke ili društva kćeri, u skladu sa sudskom praksom, nju trebao navesti da radi učinkovitosti isključivo kazni društvo Nedri.

103 Nadalje, društvo Hit Groep navodi da prema ustaljenoj sudskoj praksi Komisija ne može utvrditi iznos novčane kazne izrečene društvu kćeri na osnovi prihoda bivšeg društva majke ako je u trenutku donošenja odluke poduzetnik bio podijeljen, zato što prihod bivšeg društva majke više ne odražava stvarnu ekonomsku snagu ovog poduzetnika. Komisija je stoga trebala utvrditi iznos novčane kazne na način da on odgovara njegovoj stvarnoj ekonomskoj snazi, koja je, s obzirom na njegov ograničeni prihod i nepostojanje gospodarske djelatnosti, bila (i još uvijek je) nepostojeća. To je trebalo dovesti do kažnjavanja samo društva Nedri.

104 Komisija osporava ovu argumentaciju.

– Treći tužbeni razlog koji se temelji na činjenici da je društvo Hit Groep pogrešno utvrđeno solidarno odgovornim za povredu koju je počinilo društvo Nedri

105 Solidarna odgovornost društva Hit Groep utvrđena je za povredu koju je počinilo društvo Nedri za razdoblje povrede od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002.

106 Društvo Hit Groep međutim naglašava da se Komisija nije izjasnila o razdoblju od 1. svibnja 1987. do 1. svibnja 1994., tijekom kojeg je to društvo ipak, također, bilo vlasnik 100% udjela u kapitalu svojega društva kćeri. Što se tiče razdoblja od 1. svibnja 1994. do 31. prosinca 1997., Komisija je smatrala da ne raspolaže dokazima o izvršavanju odlučujućeg utjecaja na društvo Nedri.

107 Društvo Hit Groep, u biti, smatra da je, u okviru upravnog postupka ipak dokazalo da je oborilo pretpostavku prema kojoj društvo majka koje je vlasnik 100% udjela u kapitalu društva kćeri koje je počinilo povredu izvršava odlučujući utjecaj na ponašanje svojega društva kćeri.

108 To društvo napominje da je, tijekom razdoblja od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002., ono bilo financijski holding (holding društvo).

109 Tužitelj smatra da priroda takvog holding društva, njegov način rada i opseg njegovih udjela za posljedicu imaju činjenicu da se za takvu pravnu osobu ne može smatrati da izvršava odlučujući utjecaj na društvo kćer, iako je vlasnik 100% udjela u njemu, osim ako Komisija ne dokaže suprotno.

110 Društvo Hit Groep u tom pogledu, kao prvo, primjećuje da se Komisija oslanja na uputu (directie-instructie) iz svibnja 1994. Međutim, ta je uputa izdana četiri godine prije razdoblja za koje je Komisija smatrala da je utvrđeno izvršavanje odlučujućeg utjecaja. To društvo, osim toga, smatra da se ta uputa u biti ne odnosi na svakodnevno upravljanje ni poslovnu politiku društva kćeri i da ne premašuje obično izvršavanje prava koje zakon i propisi dodjeljuju holding društvu kao dioničaru. Naposljetku, prema mišljenju društva Hit Groep, i društvo Nedri kao i ono samo su tvrdili da status te upute nije jasan i društvo Nedri, unatoč svojim tvrdnjama u tom pogledu, toj uputi nije dalo učinak koji joj daje Komisija.

111 Društvo Hit Groep, kao drugo, primjećuje da se Komisija poziva na postojanje upravljačke skupine koja se sastajala otprilike pet puta godišnje. Tužitelj osporava da je priznao da se unutar ove skupine raspravljalo o općem tijeku poslovanja kao i druga važna pitanja. To društvo tvrdi da je imalo samo dva zaposlenika, pri čemu je broj njegovih udjela u 1994. iznosio 11, a u 2001. dosegao je brojku od 26 udjela. Društvo Hit Groep smatra da, u takvim okolnostima, Komisija ne može samo navesti da je to društvo izvršavalo odlučujući utjecaj bez navođenja drugih pojedinosti u tom pogledu, iako je to društvo od društva Nedri zahtijevalo da ga izvješćuje o općem tijeku poslovanja i pitanjima koja su bila od interesa za njega. Društvo Hit Groep smatra da Komisija ne pruža ni razlog za savjetovanja unutar upravljačke skupine, kako ni dokaz o opsegu tih savjetovanja.

112 Društvo Hit Groep, kao treće, primjećuje da se Komisija oslanja na izjavu na teret društva Nedri, kojom se tvrdilo da se na sastancima upravljačke skupine raspravljalo o svim poslovnim aspektima. To društvo smatra da se o tom pitanju već izjasnilo u okviru upravnog postupka i da su ove izjave samo izjave strane uključene u povredu a da nisu potkrijepljene pisanim dokazima ili izjavama trećih.

113 Društvo Hit Groep, s druge strane, smatra da iz tijeka poslovanja proizlazi da nije izvršavalo utjecaj na svoje društvo kćer. To društvo u biti smatra da je društvo Nedri započelo sa svojim sudjelovanjem u zabranjenom sporazumu 1984., dakle četrnaest godina prije nego se utvrdilo da je ono na njega izvršavalo odlučujući utjecaj, te da je društvo Nedri nastavilo sa svojim sudjelovanjem do jeseni 2002., iako je društvo Hit Groep prodalo to društvo kćer. Prema mišljenju društva Hit Groep, time je dokazana samostalnost ponašanja društva Nedri.

114 Naposljetku, tužitelj smatra da su neosnovane Komisijine tvrdnje prema kojima je tužitelj također bio aktivan u sektoru čelika i prema kojima su poslovne djelatnosti društva Nedri stoga bile povezane s njegovim vlastitim područjem djelatnosti. Tužitelj navodi da Komisija nikad nije tvrdila da je on znao za povredu koju je počinilo društvo Nedri i da je on sam uvijek poricao da je znao za ovu povredu, što za posljedicu ima irelevantnost Komisijinih tvrdnji prema kojima je tužitelj obavljao djelatnosti u području čelika, koje se ni na koji način ne odnose na područje čelika za prednapinjanje.

115 Komisija osporava ovu argumentaciju.

Ocjena Općeg suda

116 Potrebno je redom ispitati treći tužbeni razlog a zatim prvi i drugi tužbeni razlog.

– Pregled načela

117 U skladu s ustaljenom sudskom praksom, pojmom poduzetnik se označava svaki subjekt koji se bavi gospodarskom djelatnošću, neovisno o pravnom statusu tog subjekta i načinu njegova financiranja. S tim u vezi, Sud je, s jedne strane, pojasnio da, u ovom kontekstu, pojam poduzetnika treba shvatiti tako da se njime označava gospodarska jedinica, iako s pravnog stajališta, tu gospodarsku jedinicu tvori nekoliko fizičkih ili pravnih osoba i, s druge strane, da kada takva gospodarska jedinica povrijedi pravila tržišnog natjecanja, mora, u skladu s načelom osobne odgovornosti, odgovarati za tu povredu (vidjeti presudu od 29. rujna 2011., Elf Aquitaine/Komisija, C-521/09 P, Zb., EU:C:2011:620, t. 53. i navedenu sudsku praksu).

118 Iz ustaljene sudske prakse također proizlazi da se ponašanje društva kćeri može pripisati društvu majci osobito kada to društvo kći, iako ima zasebnu pravnu osobnost, ne donosi samostalne odluke o svom ponašanju na tržištu nego uglavnom provodi upute koje je dobilo od društva majke, uzimajući u obzir osobito gospodarske, organizacijske i pravne veze između tih dvaju pravnih subjekata (vidjeti presudu Elf Aquitaine/Komisija, t. 117. *supra*, EU:C:2011:620, t. 54. i navedenu sudsku praksu).

119 Doista, u takvoj situaciji, kada društvo majka i njezino društvo kći tvore istu gospodarsku jedinicu i stoga čine jednog poduzetnika u smislu članka 101. UFEU-a, Komisija može donijeti odluku kojom se izriču novčane kazne protiv društva majke ne morajući pritom utvrditi njegovu osobnu uključenost u povredu (vidjeti presudu Elf Aquitaine/Komisija, t. 117. *supra*, EU:C:2011:620, t. 55. i navedenu sudsku praksu). Drugim riječima, čimbenik koji ovlašćuje Komisiju da odluku kojom se izriču novčane kazne uputi društvu majci nije nužno odnos između društva majke i društva kćeri u kojem društvo majka potiče na povredu, ni, *a fortiori*, uključenost društva majke u povredu, već činjenica da predmetna društva tvore jedinstvenog poduzetnika, u smislu članka 101. UFEU-a (presuda Elf Aquitaine/Komisija, t. 117. *supra*, EU:C:2011:620, t. 88.).

120 Nadalje, Sud je razjasnio da, u specifičnoj situaciji kada društvo majka drži 100% udjela u temeljnom kapitalu svojega društva kćeri koje je povrijedilo pravila tržišnog natjecanja Unije, s jedne strane, to društvo može izvršavati odlučujući utjecaj na ponašanje tog društva kćeri i, s druge strane, postoji oboriva pretpostavka prema kojoj spomenuto društvo majka stvarno izvršava takav odlučujući utjecaj (u daljnjem tekstu: pretpostavka stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja) (vidjeti presudu Elf Aquitaine/Komisija, t. 117. *supra*, EU:C:2011:620, t. 56. i navedenu sudsku praksu).

121 Svrha pretpostavke stvarnog izvršavanja odlučujućeg utjecaja je osobito uspostava ravnoteže između važnosti, s jedne strane, cilja koji se sastoji od suzbijanja ponašanja suprotnih pravilima tržišnog natjecanja, osobito članku 101. UFEU-a, i od sprečavanja njihovih ponavljanja i, s druge strane, zahtjeva određenih općih načela prava Unije kao što su, između ostalog, načela pretpostavke nedužnosti, individualizacije kazni i pravne sigurnosti kao i prava na obranu, uključujući načelo ravnopravnosti stranaka. Osobito zbog tog razloga ta je pretpostavka oboriva (presuda Elf Aquitaine/Komisija, t. 117 *supra*, EU:C:2011:620, t. 59.). Proizlazi da je takva pretpostavka proporcionalna legitimnom cilju kojem se teži. (presuda od 18. srpnja 2013., Schindler Holding i dr./Komisija, C-501/11 P, Zb., EU:C:2013:522, t. 108.).

122 Dovoljno je da Komisija dokaže da sav kapital društva kćeri drži njezino društvo majka kako bi se moglo smatrati da društvo majka stvarno izvršava odlučujući utjecaj na trgovačku politiku tog društva kćeri. Komisija će zatim moći smatrati društvo majku solidarno odgovornim za plaćanje novčane kazne

izrečene njegovom društvu kćeri osim ako to društvo majka, na kojem je teret obaranja te pretpostavke, ne pruži dovoljno dokaza da njezino društvo kćer samostalno postupa na tržištu (vidjeti presudu Elf Aquitaine/Komisija, t. 117. *supra*, EU:C:2011:620, t. 57. i navedenu sudsku praksu).

123 Treba pojasniti da, iako je Sud u svojoj sudskoj praksi osim vlasništva 100% udjela u temeljnom kapitalu društva kćeri naveo druge okolnosti kao što su neosporavanje utjecaja koji društvo majka izvršava na poslovnu politiku svojega društva kćeri i zajedničko zastupanje dvaju društava tijekom upravnog postupka, unatoč tome Sud nije utvrdio takve okolnosti s ciljem da primjenu pretpostavke uvjetuje podnošenjem dodatnih indicija u vezi sa stvarnim izvršavanjem utjecaja društva majke. Drugim riječima, Komisija nije dužna, radi primjene pretpostavke o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja u konkretnom slučaju, pružiti dodatne indicije uz one kojima se dokazuje primjenjivost i učinak ove presumpcije (vidjeti u tom smislu presudu Elf Aquitaine/Komisija, t. 117. *supra*, EU:C:2011:620, t. 80. i navedenu sudsku praksu).

124 Osim toga, pretpostavka o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja temelji se na utvrđenju prema kojemu, osim u vrlo iznimnim okolnostima, društvo koje je vlasnik čitavog kapitala društva kćeri može, s obzirom na sami taj udio u kapitalu, izvršavati odlučujući utjecaj na ponašanje tog društva kćeri te se dokaz o nepostojanju stvarnog izvršavanja te sposobnosti utjecaja obično najprikladnije može pronaći u području djelovanja subjekata na koje se ta pretpostavka primjenjuje. U tim okolnostima, ako bi za obaranje navedene pretpostavke zainteresiranoj stranci bilo dovoljno iznositi nepotkrijepljene tvrdnje, ta bi presumpcija uglavnom bila beskorisna (presuda Elf Aquitaine/Komisija, t. 117. *supra*, EU:C:2011:620, t. 60. i 61.).

125 Iz ustaljene sudske prakse proizlazi da sama činjenica da je društvo majka holding društvo nije dovoljna da se isključi mogućnost da je ono izvršavalo odlučujući utjecaj na navedeno društvo kćer. U kontekstu grupe društava, holding društvo, koje među ostalim koordinira financijske investicije unutar grupe, je društvo čija je svrha grupiranje udjela u različitim društvima i koje ima za zadaću osigurati jedinstveno upravljanje tim udjelima, osobito putem proračunskog nadzora (vidjeti u tom smislu presude od 8. listopada 2008., Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik/Komisija, T-69/04, Zb., EU:T:2008:415, t. 63.; od 13. srpnja 2011., Shell Petroleum i dr./Komisija, T-38/07, Zb., EU:T:2011:355, t. 70. i navedenu sudsku praksu i od 29. lipnja 2012., E.ON Ruhrgas i E.ON/Komisija, T-360/09, Zb., EU:T:2012:332, t. 283.).

126 Nadalje, kako bi se ocijenilo je li društvo kćer samostalno određuje svoje ponašanje na tržištu, treba uzeti u obzir sve relevantne elemente koji se odnose na gospodarske, organizacijske i pravne veze koje povezuju to društvo kćer s društvom majkom, koje se mogu razlikovati od slučaja do slučaja te se stoga ne mogu iscrpno navesti (presuda od 10. rujna 2009., Akzo Nobel i dr./Komisija, C-97/08 P, Zb., EU:C:2009:536 t. 74.).

127 Tu ocjenu ne treba ograničiti samo na elemente koji se odnose na poslovnu politiku društva kćeri *stricto sensu*, kao što su distribucijska ili cjenovna strategija. Pretpostavka koja se odnosi na izvršavanja odlučujućeg utjecaja se osobito ne može oboriti samo dokazivanjem da je društvo kći ono koje upravlja ovim posebnim aspektima svoje poslovne politike a da u tom pogledu ne dobiva upute (vidjeti presudu od 16. lipnja 2011., FMC/Komisija, T-197/06, Zb., EU:T:2011:282, t. 105. i navedenu sudsku praksu).

128 Jednako tako, s obzirom na to da se samostalnost društva kćeri ne ocjenjuje samo s obzirom na aspekte operativnog upravljanja poduzetnikom, činjenica da društvo kći u korist društva majke nikada nije provodilo posebnu politiku informiranja na konkretnom tržištu, nije dovoljna da bi se dokazala njegova samostalnost (presuda FMC/Komisija, t. 127. *supra*, EU:T:2011:282, t. 145.).

129 Osim toga, na temelju činjenice da iz dokumenata u spisu ne proizlazi da je društvo majka davalo upute svojemu društvu kćeri ne može se dokazati da takve upute nisu postojale (vidjeti presudu od 7. lipnja 2011., Arkema France i dr./Komisija, T-217/06, Zb., EU:T:2011:251, t. 118. i navedenu sudsku praksu).

130 Štoviše, pripisivanje protupravnog ponašanja društva kćeri društvu majci ne zahtijeva dokaz da društvo majka utječe na politiku svojega društva kćeri u specifičnom području u kojem je došlo do povrede (presude Shell Petroleum i dr./Komisija, t. 125. *supra*, EU:T:2011:355, t. 70. i od 13. srpnja 2011., Eni/Commission, T-39/07, Zb., EU:T:2011:356, t. 97.).

131 Društvo majka se, osim toga, može smatrati odgovornim za povredu koju je počinilo društvo kći čak i kada u grupi postoji veliki broj društava koja posluju (presude od 20. travnja 1999., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija, T-305/94 do T-307/94, T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 i T-335/94, Zb., EU:T:1999:80, t. 989. i od 27. rujna 2012., Shell Petroleum i dr./Komisija, T-343/06, Zb., EU:T:2012:478, t. 52.).

132 Nadalje, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, obrazloženje koje je propisano člankom 296. UFEU-a mora odgovarati prirodi akta o kojemu je riječ i mora jasno i nedvosmisleno odražavati zaključke institucije koja je donijela akt kako bi se zainteresiranim osobama omogućilo da se upoznaju s razlozima poduzimanja mjere, ali i kako bi se nadležnom sudu omogućilo provođenje nadzora. Obvezu obrazlaganja treba ocjenjivati ovisno o okolnostima slučaja, osobito o sadržaju akta u pitanju, naravi razloga koji su navedeni i interesu koji bi adresati akta ili druge osobe na koje se akt izravno i osobno odnosi mogli imati za dobivanje objašnjenja. U obrazloženju nije potrebno podrobno navoditi sve relevantne činjenične i pravne elemente, jer se pitanje ispunjava li obrazloženje zahtjeve iz članka 296. UFEU-a treba ocjenjivati ne samo s obzirom na tekst obrazloženja, nego i na njegov kontekst te na ukupnost pravnih pravila kojima se uređuje predmetno područje (presude od 2. travnja 1998., Komisija/Sytraval i Brink's France, C-367/95 P, Zb., EU:C:1998:154, t. 63.; od 30. rujna 2003., Njemačka/Komisija, C-301/96, Zb., EU:C:2003:509, t. 87. i od 22. lipnja 2004., Portugal/Komisija, C-42/01, Zb., EU:C:2004:379, t. 66.).

133 Kad je riječ o načelu proporcionalnosti, treba podsjetiti da, prema ustaljenoj praksi Suda, ono zahtijeva da akti institucija Unije ne prelaze granice onoga što je prikladno i nužno za ostvarenje legitimnih ciljeva kojima teže predmetni propisi, pri čemu, kada postoji izbor među više prikladnih mjera, treba odabrati manje ograničavajuću mjeru, a prouzrokovani nepovoljni učinci ne smiju biti nerazmjerni u odnosu na ciljeve koji se žele postići (vidjeti presudu od 17. listopada 2013., Schaible, C-101/12, Zb., EU:C:2013:661, t. 29. i navedenu sudsku praksu).

– Osnovanost trećeg tužbenog razloga

134 Društvo Hit Groep, koje ne osporava da je bilo vlasnik 100% udjela u temeljnom kapitalu svojega društva kćeri Nedri, u biti tvrdi da, s obzirom na to da je ono sâmo društvo holding, vlasništvo 100% udjela u temeljnom kapitalu društva kćeri ne daje Komisiji za pravo da smatra da je ono na njega izvršavalo odlučujući utjecaj.

135 Na Komisiji je da dokaže takav utjecaj, što je propustila učiniti, s obzirom na to da dodatni dokazi na koje se oslonila ne dopuštaju da se dođe do takvog zaključka.

136 Nasuprot tome, tužitelj tvrdi da je on oborio pretpostavku o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja.

137 Tu argumentaciju ipak treba odbiti.

138 Budući da je društvo Hit Groep bilo vlasnik 100% udjela u temeljnom kapitalu svojega društva kćeri tijekom razdoblja povrede za koju se tereti, Komisija je osnovano mogla istaknuti pretpostavku o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja i nije morala pružiti druge dokaze u tom pogledu (vidjeti presudu Elf Aquitaine/Komisija, t. 117. *supra*, EU:C:2011:620, t. 63. i navedenu sudsku praksu).

139 Iz toga slijedi da nerelevantnost dodatnih dokaza koje je iznijela Komisija (to jest, uputa iz svibnja 1994., postojanje i utjecaj upravljačke skupine i izjave društva Nedri), čak i pod pretpostavkom da je dokazana, u svakom slučaju ne bi utjecala na tužiteljevu odgovornost, zato što je pretpostavka o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja dovoljna za utvrđivanje odgovornosti društva Hit Groep osim ako to društvo može oboriti tu pretpostavku, što ono, međutim, i dalje nije uspjelo učiniti.

140 Naime, činjenica da je društvo Hit Groep holding društvo, čak neaktivno društvo, nije dovoljna da bi se oborila pretpostavka o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja (vidjeti u ovom smislu presude Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik/Komisija, t. 125. *supra*, EU:T:2008:415, t. 63.; Shell Petroleum i dr./Komisija, t. 125. *supra*, EU:T:2011:355, t. 70. i navedenu sudsku praksu i E.ON Ruhrgas i E.ON/Komisija, t. 125. *supra*, EU:T:2012:332, t. 283.) i nema za posljedicu nikakvo prebacivanje tereta dokaza kako pogrešno tvrdi društvo Hit Groep.

141 U tom pogledu, činjenica da je društvo majka, s obzirom na narav tog društva i njegov statutarni cilj, samo upravljalo svojim vlasničkim udjelima nije relevantna (vidjeti u tom smislu presude Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik/Komisija, t. 125. *supra*, EU:T:2008:415, t. 70. i FMC/Komisija, t. 127. *supra*, EU:T:2011:282, t. 130.). Osim toga, pripisivanje protupravnog ponašanja društva Nedri njegovom društvu majci ne zahtijeva dokaz da je društvo Hit Groep utjecalo na politiku svojega društva kćeri u specifičnom području u kojem je došlo do povrede (vidjeti u tom smislu presude Shell Petroleum i dr./Komisija, t. 125. *supra*, EU:T:2011:355, t. 70. i Eni/Komisija, t. 130. *supra*, EU:T:2011:356, t. 97.).

142 Iz toga slijedi da činjenica da društvo majka sâmo nije bilo aktivno u sektoru čelika za prednapinjanje također nije dovoljna za obaranje pretpostavke o izvršavanju odlučujućeg utjecaja, što ima za posljedicu odbijanje argumentacije društva Hit Groep s tim u vezi.

143 Nadalje, argumentaciju društva Hit Groep prema kojoj iz tijeka poslovanja proizlazi da nije utjecalo na svoje društvo kćer također treba odbiti.

144 Naime, pretpostavka o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja ne može se oboriti samo dokazivanjem da je društvo Nedri upravljalo svojom poslovnom politikom *stricto sensu*, kao što je distribucijska ili cjenovna strategija, a da u tom pogledu nije dobivalo upute od društva Hit Groep. Iz toga slijedi da se samostalnost društva kćeri također ne može utvrditi običnim dokazivanjem da je društvo kći samostalno upravljalo određenim aspektima svoje politike u vezi s prodajom proizvoda na koje se odnosi povreda.

145 Jednako tako, s obzirom na to da se samostalnost društva Nedri ne ocjenjuje samo s obzirom na aspekte operativnog upravljanja poduzetnika, činjenica da društvo kći nikada nije provodilo posebnu politiku informiranja na konkretnom tržištu u korist društva majke nije dovoljna da bi se dokazala njegova samostalnost (vidjeti u tom smislu presudu FMC/Komisija, t. 127. *supra*, EU:T:2011:282, t. 105. i sljedeće i navedenu sudsku praksu).

146 Nijedan od dokaza koji je iznijelo društvo Hit Groep stoga ne može imati za posljedicu obaranje pretpostavke o stvarnom izvršavanju odlučujućeg utjecaja te treći tužbeni razlog treba odbiti.

– Osnovanost prvog i drugog tužbenog razloga

147 Budući da, u skladu s ustaljenom praksom Suda navedenom u gornjoj točki 119., nije potrebno utvrditi osobnu uključenost društva majke u povredu kako bi mu se uputila odluka kojom mu se izriče novčana kazna zbog počinjenja navedene povrede, argumentacija društva Hit Groep da mu se povreda ne može pripisati zato što ono samo nije ni njezin počinitelj ni supočinitelj ne može biti prihvaćena.

148 U toj mjeri, Komisija nadalje nije morala posebno obrazložiti pobijanu odluku u pogledu pripisivanja povrede društvu Hit Groep u njegovom svojstvu društva majke društva Nedri.

149 Prvi tužbeni razlog stoga treba u cijelosti odbiti.

150 Kad je riječ o drugom tužbenom razlogu, treba podsjetiti da se radi učinkovite provedbe pravila o tržišnom natjecanju iznimno može pokazati potrebnim pripisati zabranjeni sporazum ne prvotnom upravitelju poduzetnika već novom upravitelju uključenog poduzetnika, u slučaju da se potonjeg doista može smatrati sljednikom prvotnog upravitelja, to jest, ako nastavi upravljati poduzetnikom uključenog u zabranjeni sporazum (vidjeti u tom smislu mišljenje nezavisne odvjetnice Kokott u predmetu ETI i dr., t. 117. *supra*, EU:C:2007:404, t. 75. i 76.). Naime, ako ne bi bila predviđena nikakva mogućnost izricanja kazne subjektu različitom od onog koji je počinio povredu, poduzetnici bi mogli izbjeći kaznu samom činjenicom da je njihov identitet promijenjen nakon restrukturiranja, prodaje ili drugih pravnih ili organizacijskih promjena (vidjeti u tom smislu presudu ETI i dr., t. 98. *supra*, EU:C:2007:775, t. 41.).

151 Tako je Sud utvrdio da se takozvani kriterij „ekonomskog kontinuiteta“ primjenjuje samo u slučaju kada je pravna osoba odgovorna za upravljanje poduzetnikom pravno prestala postojati nakon počinjenja povrede (presude od 8. srpnja 1999., Komisija/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Zb., EU:C:1999:356, t. 145. i od 20. ožujka 2002., HFB i dr./Komisija, T-9/99, Zb., EU:T:2002:70, t. 104.) ili u slučajevima unutarnjih restrukturiranja poduzetnika kada prvotni upravitelj nužno ne prestaje pravno postojati ali više ne obavlja gospodarsku djelatnost na predmetnom tržištu i s obzirom na strukturne veze između prvotnog upravitelja i novog upravitelja poduzetnika (vidjeti u tom smislu presude od 7. siječnja 2004., Aalborg Portland i dr./Komisija, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, Zb., EU:C:2004:6, t. 359. i ETI i dr., t. 117. *supra*, EU:C:2007:775, t. 41.).

152 Mora se međutim utvrditi, kao što primjećuje Komisija, da se društvo Hit Groep ne nalazi ni u jednoj od ovih dvaju situacija koje je Sud predvidio.

153 Ni društvo Nedri ni društvo Hit Groep naime nisu prestali postojati – iako više nisu dio iste grupe – i nije bilo unutarnjeg restrukturiranja u okviru kojeg bi društvo Hit Groep imalo strukturne veze s kupcem.

154 Iz toga slijedi da se kriterij ekonomskog kontinuiteta koji bi opravdavao pripisivanje povrede samo društvu kćeri u ovom slučaju ne može primijeniti te se društvo Hit Groep ne može pozivati na ovu sudsku praksu kako bi osporilo pripisivanje solidarne odgovornosti za povredu koju je počinilo društvo Nedri dok je ono bilo vlasnik 100% udjela u njemu.

155 Komisija nadalje s pravom podsjeća da sankcija za povrede prava tržišnog natjecanja i novčana kazna s tim u vezi imaju i preventivni i represivni učinak i da se sankcija i dalje primjenjuje na društvo majku, iako je to društvo doista, kao u ovom slučaju, ograničilo svoju gospodarsku djelatnost ali i dalje pravno postoji što omogućuje da ga se i dalje kazni.

156 Argumentacija društva Hit Groep u vezi s neučinkovitošću sankcije koja mu je izrečena stoga se ne može prihvatiti. Činjenica kažnjavanja društva Hit Groep nipošto nije sama po sebi neproporcionalna ni protivna cilju članka 101. UFEU-a

157 Naposljetku, prema mišljenju tužitelja, iz presude od 24. ožujka 2011. Pegler/Komisija (T-386/06, Zb., EU:T:2011:115), proizlazi da Komisija ne može utvrditi iznos novčane kazne izrečene društvu kćeri na osnovi prihoda njegova bivšeg društva majke ako je u trenutku donošenja odluke poduzetnik bio podijeljen, zato što prihod bivšeg društva majke više ne odražava stvarnu ekonomsku snagu ovog poduzetnika.

158 Iz toga, prema mišljenju društva Hit Groep, slijedi da je Komisija trebala utvrditi iznos novčane kazne na način da on odgovara stvarnoj ekonomskoj snazi tužitelja, koja je, s obzirom na njegov ograničeni prihod i nepostojanje gospodarske djelatnosti u trenutku donošenja pobijane odluke, bila nepostojeća, što je stoga trebalo dovesti do toga da Komisija kazni samo društvo Nedri.

159 Tu se argumentaciju – za koju treba istaknuti da je kao takva po prvi put iznesena tek u fazi replike (t. 2.14) – međutim ne može prihvatiti.

160 S jedne strane, točka 133. presude Pegler/Komisija, t. 157. *supra* (EU:T:2011:115), na koju se tužitelj poziva, odnosi se na činjenično i pravno različitu situaciju od one društava Nedri i Hit Groep. Ta se točka naime odnosi na primjenu točke 1.A četvrtu i petu alineju Smjernica o metodi za utvrđivanje novčanih kazni koje se propisuju u skladu s člankom 15. stavkom 2. Uredbe br. 17. i člankom 65. stavkom 5. Ugovora o EZUČ-u (SL 1998, C 9, str. 3.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8. svezak 4., str. 6.) u vezi s uvećanjem novčane kazne u preventivne svrhe.

161 S druge strane, točno je, prema sudskoj praksi, da se samo ako se pokaže da nekoliko adresata odluke kojom se izriče novčana kazna tvore poduzetnika u smislu gospodarskog subjekta odgovornog za sankcioniranu povredu, i to na dan donošenja te odluke, gornja granica može izračunati na osnovi sveukupnog prihoda tog poduzetnika, to jest svih njegovih dijelova uzetih zajedno. S druge strane, ako se ta gospodarska jedinica u međuvremenu podijelila, svaki adresat odluke ima pravo da se njega pojedinačno primijeni gornja granica o kojoj je riječ (presuda od 15. lipnja 2005., Tokai Carbon i dr./Komisija, T-71/03, T-74/03, T-87/03 i T-91/03, EU:T:2005:220, t. 390.).

162 Međutim, Komisija je gornju granicu od 10% izračunala samo na osnovi prihoda društva Hit Groep, s obzirom na to da to društvo s društvom Nedri više nije tvorilo jednog poduzetnika u trenutku donošenja pobijane odluke.

163 Ukoliko tužitelj svojom argumentacijom želi osporiti referentnu godinu koju je Komisija uzela u obzir, treba utvrditi da se ta argumentacija preklapa s prvim dijelom četvrtog tužbenog razloga koji se odnosi upravo na to pitanje, i na koji je potrebno uputiti.

164 Stoga taj prigovor treba odbiti kao neosnovan a da se nije potrebno izjasniti o njegovoj dopuštenosti.

165 Drugi tužbeni razlog stoga treba u cijelosti odbiti.

Četvrti tužbeni razlog koji se temelji na različitim pogreškama u elementima koji su uzeti u obzir radi utvrđivanja iznosa novčane kazne izrečene društvu Hit Groep

Prvi dio koji se temelji na činjenici da je Komisija povrijedila članak 23. stavak 2. Uredbe br. 1/2003 kao i načela proporcionalnosti i dobre uprave pogrešno uzevši u obzir prihode društva Hit Groep iz 2003. godine

– Argumenti stranaka

166 Društvo Hit Groep u biti tvrdi da se Komisija pogrešno oslonila na sudsku praksu iz presude od 7. lipnja 2007. Britannia Alloys & Chemicals/Komisija (C-76/06 P, Zb., EU:C:2007:326), koja se odnosi na situaciju u kojoj poduzetnik nije obavljao nikakvu djelatnost i nije ostvario nikakv prihod u poslovnoj godini koja prethodi donošenju pobijane odluke kako bi, u njegovom slučaju, primijenila prihod za 2003. godinu, koji je za tu poslovnu godinu iznosio 69.345.000 eura, a ne prihod koji je to društvo ostvarilo u 2009., koji je iznosio 152.257 eura.

167 Društvo Hit Groep smatra da u tom pogledu treba uzeti u obzir činjenicu da je ono holding društvo, čija je redovna djelatnost stjecanje udjela, njihovo držanje, ubiranje prinosa i prodaja tih udjela. Ta se situacija u tom pogledu razlikuje od one o kojoj je bilo riječ u predmetu u kojem je donesena presuda Britannia Alloys & Chemicals/Commission, t. 166. *supra* (EU:C:2007:326), u kojem poduzetnik nije bio holding društvo, već poduzetnik koji posluje.

168 Prema mišljenju tužitelja, prihod holding društva doista se mijenja usporedno s njegovom financijskom aktivnošću i održavanjem relativno ograničene financijske rezerve te minimalan prihod tijekom nekoliko uzastopnih godina treba smatrati redovnim obavljanjem djelatnosti holding društva.

169 Društvo Hit Groep pojašnjava da se njegova situacija također razlikuje od one o kojoj je bilo riječ u predmetu u kojem je donesena presuda Britannia Alloys & Chemicals/Komisija, t. 166. *supra* (EU:C:2007:326) u mjeri u kojoj je, za razliku od potonjeg predmeta, u njegovom slučaju riječ o razdoblju od gotovo sedam godina u kojem je doista poslovalo u smanjenom opsegu ali koje svejedno treba smatrati njegovim redovnim poslovanjem.

170 Komisija je stoga pogriješila odstupivši od članka 23. stavka 2. Uredbe br. 1/2003.

171 Osim toga, po njegovom mišljenju, iz presude Britannia Alloys & Chemicals/Komisija, t. 166. *supra* (EU:C:2007:326), proizlazi da je cilj gornje granice od 10% propisan člankom 23. stavkom 2. Uredbe br. 1/2003 izbjeći da novčana kazna bude neproporcionalna s obzirom na veličinu poduzetnika i da pretpostavlja da predmetni poduzetnik obavlja gospodarsku djelatnost na dan kada mu je novčana kazna izrečena.

172 Iz toga, po mišljenju društva Hit Groep, slijedi da je Komisija trebala izvršiti provjeru proporcionalnosti novčane kazne, što je propustila učiniti unatoč činjenici da je u tu svrhu raspolagala sa svim potrebnim dokazima, povrijedivši načelo proporcionalnosti i dobre uprave.

173 Komisija osporava tu argumentaciju.

– Ocjena Općeg suda

174 U skladu s člankom 23. stavkom 2. drugim podstavkom Uredbe br. 1/2003, Komisija može poduzetnicima i udruženjima poduzetnika odlukom izreći novčane kazne ako bilo namjerno ili nepažnjom, krše odredbe članka 101. ili članka 102. UFEU-a. Za svakog poduzetnika i svako udruženje poduzetnika koje sudjeluje u povredi propisa, novčana kazna ne smije prelaziti 10% njegova ukupnog prihoda u prethodnoj poslovnoj godini.

175 Sud je pojasnio da je cilj gornje granice koja se odnosi na prihod, propisane člankom 23. stavkom 2. Uredbe br. 1/2003, izbjeći da novčane kazne koje Komisija izriče budu neproporcionalne u odnosu na veličinu predmetnog poduzetnika (presuda Britannia Alloys & Chemicals/Komisija, t. 166. *supra*, EU:C:2007:326, t. 24.).

176 Stoga je riječ o gornjoj granici, jednako primjenjivoj na sve poduzetnike i utvrđenoj na temelju veličine svakog pojedinog poduzetnika, koja ima različit i samostalan cilj u odnosu na onaj kriterija težine i trajanja povrede. Njezina jedina moguća posljedica je da je iznos novčane kazne izračunat na osnovi ovih kriterija smanjen do najviše dopuštene razine. Njezina primjena podrazumijeva da predmetni poduzetnik ne plaća novčanu kaznu koju bi, u načelu, morao platiti na temelju ocjene zasnovane na navedenim kriterijima (presuda od 28. lipnja 2005., Dansk Rørindustri i dr./Komisija, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, Zb., EU:C:2005:408, t. 281. do 283.).

177 Drugim riječima, cilj utvrđivanja, u članku 23. stavku 1., gornje granice od 10% prihoda svakog poduzetnika koji je sudjelovao u povredi osobito je izbjeći da izricanje novčane kazne u iznosu većem od te gornje granice nadiđe platežnu mogućnost poduzetnika na datum utvrđivanja njegove odgovornosti za povredu i izricanja novčane kazne od strane Komisije (presuda od 4. rujna 2014., YKK i dr./Komisija, C-408/12 P, Zb., EU:C:2014:2153, t. 63.).

178 Kad je riječ o pojmu „prethodne poslovne godine“ u smislu članka 23. stavka 2. drugog podstavka Uredbe br. 1/2003, taj se pojam u načelu odnosi na posljednju punu poslovnu godinu predmetnog poduzetnika na dan donošenja odluke (presuda od 28. travnja 2010., Gütermann i Zwicky/Komisija, T-456/05 iT-457/05, Zb., EU:T:2010:168, t. 80.; vidjeti također u tom smislu presudu Britannia Alloys & Chemicals/Komisija, t. 166. *supra*, EU:C:2007:326, t. 32.).

179 I iz ciljeva sustava čiji je dio članak 23. stavak 2. drugi podstavak Uredbe br. 1/2003 i iz sudske prakse navedene u gornjoj točki 166. proizlazi da primjena gornje granice od 10% pretpostavlja, s jedne strane, da Komisija raspolaže s podacima o prihodu za posljednju poslovnu godinu koja prethodi danu donošenja odluke i, s druge strane, da ti podaci predstavljaju punu godinu redovne gospodarske aktivnosti tijekom razdoblja od dvanaest mjeseci (presude od 29. studenoga 2005., Britannia Alloys & Chemicals/Komisija, T-33/02, Zb., EU:T:2005:428, t. 38. i Gütermann i Zwicky/Komisija, t. 178. *supra*, EU:T:2010:168, t. 95.).

180 Iako iz presude Britannia Alloys & Chemicals/Komisija, t. 166. *supra* (EU:C:2007:326, t. 32.), proizlazi da za potrebe izračuna gornje granice novčane kazne propisane člankom 23. stavkom 2. Uredbe br. 1/2003 Komisija, načelno, mora uzeti u obzir prihod koji je predmetni poduzetnik ostvario u posljednjoj punoj poslovnoj godini na dan donošenja odluke kojom mu je izrečena novčana kazna, iz konteksta i ciljeva koji se žele postići propisom čiji je dio navedena odredba proizlazi da kada prihod poslovne godine koja prethodi donošenju Komisijine odluke ne predstavlja punu godinu redovne gospodarske aktivnosti tijekom razdoblja od dvanaest mjeseci i, stoga, ne pruža nikakvu korisnu naznaku o stvarnoj gospodarskoj situaciji predmetnog poduzetnika i primjerenoj visini novčane kazne koju mu treba izreći, navedeni prihod se ne može uzeti u obzir za potrebe utvrđivanja gornje granice novčane kazne. U potonjem slučaju, do kojeg će doći samo u iznimnim okolnostima, Komisija se za potrebe izračuna gornje granice novčane kazne mora pozvati na posljednju punu poslovnu godinu koja odgovara punoj godini redovne gospodarske aktivnosti (presuda od 12. prosinca 2012., 1. garantovaná/Komisija, T-392/09, EU:T:2012:674, t. 86., potvrđena presudom od 15. svibnja 2014., 1. garantovaná/Commission, C-90/13 P, EU:C:2014:326 donesenom povodom žalbe).

181 U ovom slučaju, nesporno je da je društvo Hit Groep u rujnu 2009. u odgovoru na Komisijin upit navelo da je 17. siječnja 2002. prodalo društvo Nedri a sve ostale udjele 1. studenoga 2004. i da je zbog toga, od potonjeg datuma prestalo sa svim poslovnim aktivnostima (Prilog A 13 tužbi, str. 223. i 224.). Društvo Hit Groep je Komisiji nadalje dostavio podatke o svom prihodu za 2003. i 2004.

182 S obzirom na sudsku praksu navedenu u gornjim točkama 179. i 168., treba stoga utvrditi da Komisija nije pogriješila kada je smatrala da se, s obzirom na to da podaci o prihodu u poslovnu godinu 2009. ne pruža nikakve korisne podatke o stvarnoj gospodarskoj situaciji predmetnog poduzetnika, radi izračuna gornje granice od 10% propisane člankom 23. stavkom 2. drugim podstavkom Uredbe br. 1/2003, treba pozvati na prihod u 2003., koja je posljednja puna poslovna godina redovne gospodarske aktivnosti tijekom razdoblja od dvanaest mjeseci.

183 U preostalom dijelu treba odbiti tužiteljeve tvrdnje o njegovom statusu holding društva i činjenici da se održavanje relativno ograničene financijske rezerve i minimalnog prihoda tijekom nekoliko godina (od 2005. do 2009.) može smatrati redovnim obavljanjem djelatnosti holding društva, što bi opravdavalo pozivanje na njegov prihod u 2009.

184 Naime, te su tvrdnje suprotne tužiteljevim vlastitim izjavama o prestanku njegovih poslovnih aktivnosti u 2004., koje zapravo potvrđuju da je 2003., a ne 2009., bila „posljednja puna poslovna godina redovne gospodarske aktivnosti“ poduzetnika tijekom razdoblja od dvanaest mjeseci.

185 Štoviše, tužitelj napominje da je redovna djelatnost holding društva stjecanje udjela, njihovo držanje, ubiranje prinosa i prodaja tih udjela. Međutim, mora se utvrditi da je tužitelj 2004. prodao sve svoje udjele te je, prema vlastitim riječima, nakon toga samo održavao ograničenu financijsku rezervu i minimalan prihod, što ne može biti odlučujući dokaz o redovnoj gospodarskoj djelatnosti navedenog društva (vidjeti u tom smislu presude Britannia Alloys & Chemicals/Komisija, t. 179. *supra*, EU:T:2005:428, t. 48. i sljedeće i Gütermann i Zwicky/Komisija, t. 178. *supra*, EU:T:2010:168, t. 102.).

186 Stoga Komisija nije povrijedila odredbe članka 23. stavka 2. drugog podstavka Uredbe br. 1/2003 kako ga tumači Sud.

187 Iz toga slijedi da Komisija, pozvavši se na poslovnu godinu 2003. za potrebe izračuna gornje granice od 10% utvrđene člankom 23. stavkom 2. Uredbe br. 1/2003, nije povrijedila ni načelo proporcionalnosti ni načelo dobre uprave, budući da je, kao što je bila dužna, uzela u obzir posljednju punu godinu redovne gospodarske djelatnosti tužitelja tijekom razdoblja od dvanaest mjeseci.

188 Stoga prvi dio četvrtog tužbenog razloga treba odbiti.

Drugi dio koji se temelji na činjenici da je društvo Hit Groep trebalo imati korist od smanjenja odobrenog društvu Nedri na temelju obavijesti o oslobođenju od odnosno smanjenju kazne

– Argumenti stranaka

189 Društvo Hit Groep u biti smatra, s obzirom na to da je isključivo solidarno odgovorno za plaćanje novčane kazne izrečene njegovom bivšem društvu kćeri zbog njegova sudjelovanja u povredi, da bi automatski trebalo imati pravo na smanjenje iznosa novčane kazne odobrene društvu Nedri u okviru pokajničkog programa, što mu je Komisija, pogrešno, odbila. Prodaja društva Nedri do koje je došlo u međuvremenu ne može na to utjecati, kao što ni ta prodaja, nadalje, ne utječe na njegovu solidarnu odgovornost.

190 To društvo navodi da ako se utvrđivanje odgovornosti za povredu temelji na pojmu poduzetnika i da ako je ono solidarno odgovorno zbog svojeg 100% -tnog udjela u društvu Nedri, jednako tako treba utvrditi posljedice te odgovornosti prilikom utvrđivanja iznosa novčane kazne. Tužitelj u tom pogledu osporava argumentaciju Komisije prema kojoj bi takav pristup bio nespojiv s logikom Obavijesti o oslobađanju od odnosnu smanjenju kazni i navodi da, suprotno onome što tvrdi Komisija, nije „drugi poduzetnik“ kad je riječ o utvrđivanju iznosa novčane kazne.

191 Tužitelj nadalje smatra da se Komisija ne može oslanjati na sudsku praksu iz presude od 30. rujna 2009., Hoechst/Komisija (T-161/05, Zb., EU:T:2009:366), koja se ne odnosi na slučaj usporediv s njegovim.

192 Naime, u ovom slučaju povredu nisu počinili redom tužitelj i društvo Nedri već isključivo društvo Nedri u razdoblju od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002.

193 Društvo Hit Groep nadalje smatra da mu se ne može prigovoriti to što nije podnio zahtjev za oslobađanje od odnosno smanjenje kazne zato što nije bio u toku i, slijedom toga, nije raspolagao nikakvim relevantnim informacijama.

194 Činjenica da je nakon Komisijinih zahtjeva za pružanjem informacija mogao znati za postupak o kojem je riječ u 2003. i 2004. u ovom je slučaju nebitna budući da je sam tužitelj 2002. prodao društvo Nedri i da nakon tog trenutka više nije imao pristup nikakvim informacijama.

195 Komisija osporava tu argumentaciju.

– Ocjena Općeg suda

196 Iz sudske prakse proizlazi da se samo poduzetniku koji je surađivao s Komisijom na temelju Obavijesti o oslobođenju od kazne može dodijeliti na temelju te obavijesti smanjenje novčane kazne koja bi, u izostanku te suradnje, bila izrečena. Takvo se smanjenje ne može proširiti na društvo koje je, tijekom dijela trajanja protupravnog ponašanja, bilo dijelom gospodarske jedinice koju je tvorio jedan poduzetnik, ali koje više nije bilo njezin dio u trenutku kad je taj poduzetnik surađivao s Komisijom,. Naime, uzevši u obzir cilj za kojim ide Obavijest o oslobođenju od kazne, koji se sastoji u podupiranju otkrivanja ponašanjâ protivnih pravu tržišnog natjecanja Unije, i kako bi se osigurala učinkovita primjena tog prava, ništa ne opravdava proširenje smanjenja novčane kazne izrečene nekom poduzetniku, na temelju suradnje s Komisijom, na drugog poduzetnika koji, premda je u prošlosti kontrolirao sektor aktivnosti uključen u protupravno ponašanje u pitanju, sam nije pridonio njegovom otkrivanju. (presude od 30. travnja 2014., FLSmidth/Komisija, C-238/12 P, Zb., EU:C:2014:284, t. 83. i 85. i Hoechst/Komisija, t. 191. *supra*, EU:T:2009:366, t. 76.).

197 U ovom slučaju, društvo Hit Groep više nije kontroliralo društvo Nedri u trenutku u kojem je potonje zahtijevalo ostvarivanje pogodnosti na temelju Obavijesti o oslobađanju od odnosno smanjenju kazni i nije pridonijelo otkrivanju povrede. Tužitelj naime sam pojašnjava da o ničemu nije bio obaviješten i da stoga nije raspolagao nikakvim relevantnim informacijama koje bi mogao otkriti Komisiji.

198 Tužitelj stoga ne nema pravo na smanjenje iznosa novčane kazne koje je odobreno društvu Neri .

199 Osim toga, treba podsjetiti da je društvo Hit Groep s pravom (vidjeti gornje točke 119. i 147.) utvrđeno odgovornim za počinjenje povrede između 1. siječnja 1998. i 17. siječnja 2002., zbog odlučujućeg utjecaja koji je izvršavalo na svoje društvo kćer, kao što proizlazi iz članka 1. točke 9. podtočke (b) pobijane odluke. Za dva društva, koja tvore jedinstvenog poduzetnika u smislu prava tržišnog natjecanja, zatim je utvrđeno da su solidarno odgovorna za plaćanje dijela novčane kazne koja im je bila izrečena.

200 Argumentacija društva Hit Groep prema kojoj je samo društvo Nedri počinilo povredu a da je društvo Hit Groep samo solidarno odgovorno polazi od pogrešnog tumačenja pobijane odluke.

201 Stoga treba odbiti drugi dio četvrtog tužbenog razloga.

Treći dio četvrtog tužbenog razloga koji se, s jedne strane, temelji na činjenici da, s obzirom na to da je solidarno odgovorno za plaćanje novčane kazne izrečene društvu Nedri, društvo Hit Groep trebalo je snositi odgovornost, *prorata temporis*, za plaćanje tek dijela novčane kazne koja joj je izrečena, i s

druge strane, na tome da je Komisija pogrešno odvojeno izračunala iznos novčane kazne izrečene društvu Hit Groep i četvrti dio četvrtog tužbenog razloga koji se temelji na povredi načela proporcionalnosti i jednakog postupanja

– Argumenti stranaka

202 Društvo Hit Groep u biti tvrdi da je za njega utvrđeno da je odgovorno samo utoliko što je bilo društvo majka društva Nedri a ne na osnovi povrede članka 101. UFEU-a koju je ono samo počinilo. Ono smatra da iz pobijane odluke naime proizlazi da ga je Komisija samo proglasila odgovornim za plaćanje novčane kazne izrečene društvu Nedri za razdoblje od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002.

203 Društvo Hit Groep smatra da je u suprotnosti s tom ocjenom činjenica da mu je izrečena novčana kazna viša od one izrečene društvu Nedri, s obzirom na to da njegova odgovornost ne može biti veća od odgovornosti potonjeg, u skladu s presudom od 24. ožujka 2011., Tomkins/Komisija (T-382/06, Zb., EU:T:2011:112).

204 Prema mišljenju tužitelja, on je trebao biti proglašen solidarno odgovornim za plaćanje 48/224 novčane kazne izrečene društvu Nedri, *prorata temporis*. Takav bi proporcionalni izračun naime bio u skladu sa sudskom praksom (presuda Akzo Nobel i dr./Komisija, t. 126. *supra*, EU:C:2009:536). Novčana kazna koja mu je izrečena je stoga neproporcionalna.

205 Tužitelj pojašnjava da je točno da se Komisija, radi opravdanja svojeg stajališta, poziva na različite presude Suda i Općeg suda (presude od 16. studenoga 2000., Stora Kopparbergs Bergslags/Komisija, C-286/98 P, Zb., EU:C:2000:630; Cascades/Komisija, C-279/98 P, Zb., EU:C:2000:626; od 17. prosinca 1991., Enichem Anic/Komisija, T-6/89, Zb., EU:T:1991:74 i HFB i dr./Komisija, t. 151. *supra*, EU:T:2002:70), ali ta je sudska praksa, po njegovom mišljenju, ireleventna zato što je u tim predmetima društvo majka bilo supočinitelj povrede, za razliku od njegove vlastite situacije.

206 Nadalje, društvo Hit Groep u biti tvrdi da primjena gornje granice od 10% nije dovoljna da u ovom slučaju iznos novčane kazne učini proporcionalnim i da je trajanje njegove osobne odgovornosti trebalo uzeti u obzir nakon primjene te gornje granice. Tužitelj u tom pogledu pojašnjava da se presudom od 3. ožujka 2011., Siemens i VA Tech Transmission & Distribution/Komisija (T-122/07 do T-124/07, Zb., EU:T:2011:70) potvrđuje da izračun novčane kazne nije dovršen primjenom gornje granice od 10% i da Komisija u ovoj fazi i dalje ima obvezu ocijeniti konačni iznos izrečenih novčanih kazni s obzirom na načelo proporcionalnosti.

207 Društvo Hit Groep navodi da je novčana kazna koja mu je izrečena i koja se odnosi na povredu koja je trajala četiri godine 27% viša od one koja je izrečena društvu Nedri, za koje je utvrđeno razdoblje povrede od 18 godina i 8 mjeseci.

208 Međutim, po njegovom mišljenju, primjena samo gornje granice od 10% nije dovoljna da se ispravi ili otkloni diskriminacija između njega i društva Nedri.

209 Komisija je taj ispravak mogla primijeniti u okviru ocjene sposobnosti plaćanja društva Hit Groep, ali, čak osim te mogućnosti, Komisija je mogla riješiti problem primjenom načela proporcionalnosti i jednakog postupanja.

210 Komisija osporava tu argumentaciju.

– Ocjena Općeg suda

211 Kao prvo, društvo Hit Groep pravilno je utvrđeno odgovornim za počinjenje povrede između 1. siječnja 1998. i 17. siječnja 2002., zbog odlučujućeg utjecaja koji je izvršavalo na svoje društvo kćer, kao što proizlazi iz članka 1. točke 9. podtočke (b) pobijane odluke. Dva društva, koja tvore jedinstvenog poduzetnika u smislu prava tržišnog natjecanja zatim su utvrđena solidarno odgovornima za plaćanje novčane kazne u visini od 5.056,500 eura, dok je društvu Hit Groep osim toga izrečena novčana kazna u visini od 1.877,500 eura.

212 Zbog razloga navedenih u gornjim točkama 146. i 187., treba odbiti argumentaciju društva Hit Groep prema kojoj je samo društvo Nedri počinilo povredu dok je ono sâmo tek solidarno odgovorno, jer ta argumentacija polazi od pogrešnog tumačenja pobijane odluke.

213 Kao drugo, točno je da je bilo presuđeno da je kada društvo majka nije stvarno sudjelovalo u zabranjenom sporazumu i kada se njegova odgovornost temelji samo na sudjelovanju njegova društva kćeri u navedenom zabranjenom sporazumu, odgovornost društva majke isključivo izvedena, sporedna i ovisna o odgovornosti društva kćeri i stoga ne može premašiti odgovornost potonjeg (presuda Tomkins/Komisija, t. 203. *supra*, EU:T:2011:112, t. 38., potvrđena presudom od 22. siječnja 2013., Komisija/Tomkins, C-286/11 P, Zb., EU:C:2013:29, t. 39. donesenom povodom žalbe).

214 Međutim, ta sudska praksa ne dovodi u pitanje mogućnost da se, prilikom izračuna iznosa novčane kazne, kada dvije odvojene pravne osobe kao što su društvo majka i njegovo društvo kći, na dan donošenja odluke kojom im se izriče novčana kazna više ne tvore poduzetnika u smislu članka 101. UFEU-a, u obzir uzmu elementi koji su svojstveni za svaku od njih.

215 Stoga, pod pretpostavkom da dvije odvojene pravne osobe, poput društva majke i njegova društva kćeri, ne čine više jednog poduzetnika u smislu članka 101. UFEU-a u vrijeme donošenja odluke kojom im se izriče novčana kazna zbog povrede pravila tržišnog natjecanja, svaka od njih ima pravo na to da se prema njoj pojedinačno primijeni gornja granica od 10% prihoda (presuda od 26. studenoga 2013., Kendrion/Komisija, C-50/12 P, Zb., EU:C:2013:771, t. 57.).

216 Isto vrijedi i za eventualno uživanje koristi od oslobađanja od odnosno smanjenja kazni koje ne može zahtijevati društvo koje je, tijekom dijela trajanja protupravnog ponašanja, bilo dijelom gospodarske jedinice koju je tvorio jedan poduzetnik, ali koje više nije bilo njezin dio u trenutku kad je taj poduzetnik surađivao s Komisijom(vidjeti sudsku praksu spomenutu u gornjoj točki 196.).

217 Kao treće, treba utvrditi da je u ovom slučaju Komisija najprije utvrdila osnovni iznos novčane kazne (odjeljak 19.1 pobijane odluke). U tom je postupku Komisija smatrala da treba utvrditi posebno razdoblje povrede za društvo Nedri (18 godina i 8 mjeseci) i za društvo Hit Groep (4 godine) (uvodna izjava 956. pobijane odluke).

218 Na osnovi toga, Komisija je smatrala da je iznos novčane kazne koju treba izreći društvu Nedri 113.000.000 eura a iznos novčane kazne koju treba izreći društvu Hit Groep 29.000.000 (uvodna izjava 963. pobijane odluke u svojoj verziji koja proizlazi iz prve odluke o izmjeni).

219 Komisija je zatim smatrala da u nedostatku otegotnih ili olakotnih okolnosti iznos novčanih kazni koje treba izreći i dalje 113.000.000 eura kad je riječ o društvu Nedri i 29.000.000 eura kad je riječ o društvu Hit Groep (uvodna izjava 1057. pobijane odluke u svojoj verziji koja proizlazi iz prve odluke o izmjeni).

220 Komisija je zatim pravilno primijenila gornju granicu od 10% prihoda svakog od dvaju poduzetnika (uvodna izjava 1060. pobijane odluke; vidjeti također sudsku praksu navedenu u gornjoj točki 215.).

221 Komisija je stoga smatrala da je iznos novčane kazne koju treba izreći društvu Nedri 6.742.000 eura (to jest 10% prihoda društva Nedri u 2009.) a iznos novčane kazne koju treba izreći društvu Hit Groep 6.934.000 eura, to jest 10% prihoda društva Hit Groep za 2003. godinu (uvodna izjava 1071. pobijane odluke u svojoj verziji koja proizlazi iz prve odluke o izmjeni).

222 Komisija je zatim pravilno smanjila iznos novčane kazne društva Nedri za 25% na temelju njegove suradnje, što je smanjenje koje se tužitelju nije moglo odobriti (uvodna izjava 1087. pobijane odluke; vidjeti također sudsku praksu navedenu u gornjoj točki 196.).

223 Na temelju toga, Komisija je smatrala da iznos novčane kazne koju treba izreći društvu Nedri 5.056.000 eura a iznos novčane kazne koju treba izreći društvu Hit Groep 6.934,000 eura (uvodna izjava 1057. pobijane odluke), a da su društva Hit Groep i Nedri solidarno odgovorna za plaćanje prve novčane kazne u iznosu od 5.056.000 eura (članak 2. pobijane odluke).

224 Društvo Hit Groep u biti smatra da iznos novčane kazne koja mu je izrečena, koji je viši od iznosa novčane kazne izrečene društvu Nedri, pravilno ne odražava trajanje povrede za koju se svako od njih tereti, to jest, 18 godina i 8 mjeseci za društvo Nedri i samo 4 godine za društvo Hit Groep.

225 Treba međutim uzeti u obzir činjenicu da konačni iznos novčanih kazni izrečen ovim dvama društvima s jedne strane proizlazi iz ograničavanja izvršenog primjenom gornje granice od 10% njihova prihoda (presuda Kendrion/Komisija, t. 215. *supra*, EU:C:2013:771, t. 57. i 58.) i, s druge strane, smanjenja iznosa novčane kazne odobrenog društvu Nedri u okviru pokajničkog programa.

226 Naime, prije primjene gornje granice, novčana kazna koja se treba izreći svakom od ovih dvaju društava na odgovarajući način je uzela u obzir trajanje njihove odgovornosti i, pravilno, različite referentne godine u pogledu prihoda na temelju kojeg treba primijeniti gornju granicu od10%.

227 Komisija je stoga poštovala načelo jednakog postupanja zato što su razlike koje se pojavljuju između situacija u kojima se nalazi svako od dvaju društva bile na odgovarajući način uzete u obzir (vidjeti u tom smislu presudu Dansk Rørindustri i dr./Komisija, t. 176. *supra*, EU:C:2005:408, t. 321. do 323.).

228 Kad je riječ o povredi načela proporcionalnosti, treba smatrati da, osim činjenice da je Komisija uzela u obzir odgovarajuće trajanje razdoblja povrede svakog od društava kako bi osigurala proporcionalnost kazne koju im je izrekla, ta povreda ne može proizlaziti samo iz tvrdnje o razlici u konačnom iznosu novčanih kazni izrečenih dvama društvima (vidjeti u tom smislu presudu od 4. srpnja 2006., Hoek Loos/Komisija, T-304/02, Zb., EU:T:2006:184, t. 85. i 86.).

229 Posljedično treba odbiti treći i četvrti dio četvrtog tužbenog razloga i, stoga, taj tužbeni razlog u cjelini.

Peti tužbeni razlog iznesen podredno, koji se temelji na Komisijinoj povredi razumnog roka

Argumenti stranaka

230 Društvo Hit Groep tvrdi da poštovanje razumnog roka u upravnim postupcima u području tržišnog natjecanja predstavlja opće načelo prava.

231 To društvo dodaje da prekoračenje razumnog roka može dovesti do poništenja konačne odluke i da se, ako je poništenje isključeno, iznos novčane kazne može smanjiti na temelju pravičnosti ili radi postizanja pravične naknade.

232 Društvo Hit Groep podsjeća da se razumnost roka treba ocjenjivati na osnovi okolnosti slučaja, osobito s obzirom na kontekst, ponašanje stranaka tijekom postupka, složenost predmeta i važnost predmeta za konkretne stranke. To društvo također podsjeća da rok počinje teći od dana prve istražne mjere Komisije koja znatno utječe na situaciju predmetnih poduzetnika. Također treba uzeti u obzir prosječan rok u sličnim predmetima.

233 U ovom slučaju je proteklo 94 mjeseca između pretraga u rujnu 2002. i donošenja konačne odluke u lipnju 2010. Društvo Hit Groep smatra da je taj rok tim više nerazuman što se predmet temelji na zahtjevima za oslobađanje od odnosno smanjenje kazni koji su Komisiji omogućili da dokaže povredu. Štoviše, postupanje društva Hit Groep ni na koji način nije uzrok kašnjenja u postupku. Međutim, Komisija nije odobrila nikakvo smanjenje iznosa novčane kazne na temelju prekoračenja razumnog roka. Društvo Hit Groep stoga od Općeg suda zahtijeva da mu odobri takvo smanjenje u mjeri u kojoj to smatra primjerenim.

234 Naposljetku, društvo Hit Groep smatra da nije dužno dokazivati da je njegovo pravo na obranu povrijeđeno, s obzirom na to da se taj uvjet odnosi samo na poništenje pobijane odluke a to je društvo zahtijevalo samo smanjenje iznosa novčane kazne zbog povrede razumnog roka.

235 To društvo jednako tako smatra da nije dužno navesti posebne okolnosti koje opravdavaju smanjenje iznosa novčane kazne – eventualno do ništice – s obzirom na to da prekoračenje razumnog roka samo po sebi predstavlja povredu članka 6. stavka 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950., i članka 41. stavka 1. Povelje Europske unije o temeljnim pravima. Ne radi se o dodatnom smanjenju u odnosu na ono koje bi Komisija odobrila. Zbog toga bi Komisija trebala dokazati da postoje posebne okolnosti koje u ovom slučaju opravdavaju prekoračenje razumnog roka.

236 Naposljetku, društvo Hit Groep primjećuje da je u prijašnjim upravnim postupcima usporedive duljine Komisija na vlastitu inicijativu smanjila iznos novčane kazne.

237 Komisija osporava tu argumentaciju.

Ocjena Općeg suda

– Pregled načela

238 Kao prvo, poštovanje razumnog roka u vođenju upravnih postupaka u području politike tržišnog natjecanja predstavlja opće načelo prava Unije čije poštovanje osiguravaju sudovi Unije (vidjeti presudu od 19. prosinca 2012., Heineken Nederland i Heineken/Komisija, C-452/11 P, EU:C:2012:829, t. 97. i navedenu sudsku praksu).

239 Načelo razumnog roka u upravnom postupku ponovno je potvrđeno člankom 41. stavkom 2. Povelje o temeljnim pravima na temelju kojeg „svatko ima pravo da institucije, tijela, uredi i agencije Unije njegove predmete obrađuju nepristrano, pravično i u razumnom roku“ (presuda od 5. lipnja 2012., Imperial Chemical Industries/Komisija, T-214/06, Zb., EU:T:2012:275, t. 284).

240 Kao drugo, razumnost trajanja postupka treba ocjenjivati s obzirom na posebne okolnosti svakog predmeta i, osobito, njegov kontekst, ponašanje stranaka tijekom postupka, važnost predmeta za različite zainteresirane poduzetnike i njegov stupanj složenosti (vidjeti u tom smislu presudu Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija, t. 131. *supra*, EU:T:1999:80, t. 126.) kao i, prema potrebi, s obzirom na informacije ili opravdanja koje Komisija može pružiti kad je riječ o istražnim mjerama provedenima tijekom upravnog postupka.

241 Kao treće, Sud je presudio da upravni postupak može uključivati ispitivanje u dvije uzastopne faze, od kojih svaka ima svoju unutarnju logiku. Prva faza, koja traje do slanja obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama, počinje teći od dana kada Komisija, koristeći se ovlastima koje joj je dodijelio zakonodavac Unije, poduzme mjere koje uključuju optužbu za počinjenje povrede te joj mora omogućiti da zauzme stajalište o smjeru postupka. Druga faza traje od slanja obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama do donošenja konačne odluke. Ta faza mora omogućiti Komisiji da donese konačnu odluku o povredi koja se stavlja na teret (presuda od 21. rujna 2006., Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisija, C-105/04 P, Zb., EU:C:2006:592, t. 38.).

242 Kao četvrto, iz sudske prakse proizlazi da povreda načela razumnog roka može imati dvije vrste posljedica.

243 S jedne strane, kada je povreda razumnog roka imala utjecaj na ishod postupka, takva povreda može dovesti do poništenja pobijane odluke (vidjeti u tom smislu presudu od 21. rujna 2006., Technische Unie/Komisija, C-113/04 P, Zb., EU:C:2006:593, t. 48. i navedenu sudsku praksu).

244 Treba pojasniti da, kad je riječ o primjeni pravila tržišnog natjecanja, prekoračenje razumnog roka može predstavljati razlog za poništenje samo u slučaju odlukâ kojima se utvrđuju povrede i pod uvjetom da je bilo utvrđeno da je povreda tog načela negativno utjecala na pravo na obranu predmetnih poduzetnika. Osim u tom posebnom slučaju, nepoštovanje obveze donošenja odluke u razumnom roku nema utjecaja na valjanost upravnog postupka na temelju Uredbe br. 1/2003 (vidjeti presudu od 16. prosinca 2003., Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisija, T-5/00 i T-6/00, Zb., EU:T:2003:342, t. 74. i navedenu sudsku praksu, potvrđenu povodom žalbe s tim u vezi presudom Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisija, t. 241. *supra*, EU:C:2006:592, t. 42. i 43.).

245 Međutim, s obzirom na to da je poštovanje prava na obranu, načela čiji je temeljni karakter više puta bio istaknut u sudskoj praksi Suda (presuda od 9. studenoga 1983., Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin/Komisija, 322/81, Zb., EU:C:1983:313, t. 7.) od ključne važnosti u postupcima kao što je ovaj, važno je izbjeći da to pravo bude nepopravljivo ugroženo zbog predugog trajanja istražne faze i da trajanje te faze stvori prepreku utvrđivanju dokaza kojima se želi osporiti postojanje ponašanjâ koja mogu dovesti do uspostave odgovornosti predmetnih poduzetnika. Zbog tog razloga, ispitivanje eventualne prepreke ostvarivanju prava na obranu ne smije biti ograničeno na samu fazu u kojoj to pravo proizvodi svoj puni učinak, to jest, na drugu fazu upravnog postupka. Ocjena izvora eventualnog slabljenja učinkovitosti prava na obranu mora se proširiti na čitav upravni postupak i provesti se s obzirom na njegovo ukupno trajanje (presuda Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisija, t. 241. *supra*, EU:C:2006:592, t. 50.).

246 S druge strane, kada je povreda razumnog roka bez utjecaja na ishod postupka, takva povreda može dovesti do toga da Opći sud, u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti, na odgovarajući način otkloni povredu koja proizlazi iz prekoračenja razumnog roka upravnog postupka, prema potrebi, smanjivanjem iznosa izrečene novčane kazne (vidjeti u tom smislu presudu Technische Unie/Komisija, t. 243. *supra*, EU:C:2006:593, t. 202. do 204. i presudu od 16. lipnja 2011., Heineken Nederland i Heineken/Komisija, T-240/07, Zb., EU:T:2011:284, t. 429. i 434, potvrđena povodom žalbe presudom Heineken Nederland i Heineken/Komisija, t. 238. *supra*, EU:C:2012:829, t. 100.).

– Ocjena ovog slučaja

247 Iz prethodno navedenog proizlazi da, kako bi dugotrajni upravni postupak mogao dovesti do poništenja pobijane odluke ili smanjenja iznosa novčane kazne, trajanje tog postupka mora biti kvalificirano kao predugo.

248 U ovom slučaju, upravni postupak je imao četiri uzastopne faze.

249 Prva faza započela je 9. siječnja 2002., Bundeskartellamtovim slanjem Komisiji dokumenata navedenih u gornjoj točki 26. te je dovršena 30. rujna 2008. donošenjem obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama.

250 Zatim je otvorena druga faza (vidjeti gornje točke 37. do 42.) koja je dovršena donošenjem prvotne odluke 30. lipnja 2010.

251 Nakon podnošenja prve skupine tužbi (navedenih u gornjoj točki 10.), Komisija je 30. rujna 2010. donijela prvu odluku o izmjeni (vidjeti gornju točku 4.) radi ispravka različitih pogrešaka koje je utvrdila u prvotnoj odluci, čime je dovršena treća faza upravnog postupka.

252 Naposljetku, 4. travnja 2011. Komisijinim donošenjem druge odluke o izmjeni, kojom je odobrila smanjenje iznosa izrečene novčane kazne, s jedne strane, društvima ArcelorMittal, ArcelorMittal Verderio, ArcelorMittal Fontaine i ArcelorMittal Wire France i, s druge strane, društvima SLM i Ori Martin, dovršena je četvrta faza upravnog postupka (vidjeti gornju točku 6.).

253 Najprije treba istaknuti da se tužiteljev tužbeni razlog odnosi samo na prve dvije faze upravnog postupka.

254 Dana 17. prosinca 2013., u okviru mjera upravljanja postupkom propisanih člankom 64. Poslovnika, Opći sud je Komisiji uputio pitanje u pisanom obliku kako bi dobio detaljan opis mjera koje je poduzela nakon pretraga koje su provedene 19. i 20. rujna 2002., i to do donošenja prvotne odluke.

255 Komisija je postupila u skladu s tim zahtjevom aktom podnesenim tajništvu Općeg suda 6. veljače 2014.

256 Tajništvo Općeg suda tužitelju je 7. veljače 2014. dostavilo primjerak Komisijinog odgovora.

257 Komisija u svojem odgovoru detaljno i uvjerljivo izlaže zadaće koje je izvršavala tijekom upravnog postupka i razloge zbog kojih je postupak trajao od 2002. do 2010.

258 Nekoliko čimbenika objašnjava duljinu trajanja upravnog postupka u ovom slučaju.

259 S tim u vezi treba uzeti u obzir trajanje zabranjenog sporazuma (dulje od 18 godina), njegovu vrlo raširenu zemljopisnu dimenziju (zabranjeni sporazum odnosio se na većinu država članica), vremensko i zemljopisno uređenje zabranjenog sporazuma (različiti klubovi opisani u t. 46. do 58.), broj sastanaka koji su održani u okviru različitih klubova (više od 500), broj uključenih poduzetnika (17), broj zahtjeva za oslobađanje od kazni odnosno smanjenje kazni (vidjeti gornje t. 27 i 32. i sljedeće) i vrlo veliku količinu dokumenata dostavljenih u tom okviru ili dobivenih tijekom pretraga i sastavljenih na različitim jezicima, koje je Komisija morala ispitati, različite zahtjeve za pružanjem dodatnih informacija koje je Komisija morala uputiti različitim zainteresiranim društvima dok se razvijalo razumijevanje zabranjenog sporazuma (vidjeti gornje t. 29. i sljedeće i 42. i sljedeće), broj adresata preliminarne obavijesti o utvrđenim činjenicama (više od 40), broj jezika postupka (8), kao i različite zahtjeve koji se odnose na sposobnost plaćanja (14).

260 Na osnovi informacija koje je Komisija dostavila, koje svjedoče o osobitoj složenosti predmeta, Opći sud smatra da se, unatoč osobitoj duljini prvih dviju faza postupka, postupak ne treba kvalificirati kao predug. Posljedično, Komisija nije povrijedila razuman rok i stoga treba odbiti peti tužbeni razlog.

Šesti tužbeni razlog koji je iznijelo društvo Hit Groep u okviru svoje replike koji se temelji na činjenici da se Komisija pozvala na netočno razdoblje radi izračuna iznosa novčane kazne

Argumenti stranaka

261 Društvo Hit Groep tvrdi da je Komisija po prvi put u točkama 23. do 25. odgovora na tužbu potpuno i detaljno izložila kako je izračunala iznos novčane kazne koja mu je izrečena.

262 To društvo smatra da ovaj način izračuna ne proizlazi ni iz obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama ni iz pobijane odluke.

263 Društvo Hit Groep navodi da je osnovni iznos na koji se Komisija pozvala kako bi izvršila izračun iznosa novčane kazne koja mu je bila izrečena 30.584,561 eura. Iz bilješke koja se nalazi u točki 25. odgovora na tužbu nadalje proizlazi da ovaj iznos predstavlja vrijednost prodane robe za razdoblje od 9. siječnja 1996. do 19. rujna 2002.

264 U toj bilješci stoji:

„Riječ je o vrijednost prodane robe za razdoblje od 9.1.1996. do 19.9.2002. Za svako od pet razdoblja zabranjenog sporazuma (1.1.1984 do 31.12.1985.; 1.1.1986. do 14.12.1992.; 15.12.1992. do 31.12.1993.; 1.1.94. do 8.1.1996.; 9.1.1996. do 19.9.2002.), Komisija je utvrdila vrijednost prodaje, potom ju je pomnožila s koeficijentom koji odgovara trajanju. Radi jasnoće, u odluci o izmjeni vrijednost prodaje ponovno se navodi u tablici dodanoj uvodnoj izjavi 935. odluke.“

265 Društvo Hit Groep dodaje da je prvom odlukom o izmjeni uvodnoj izjavi 935. pobijane odluke dodana tablica, ali da se u njoj ono ne navodi.

266 To društvo tvrdi da su se te pojedinosti stoga po prvi put pojavile tek u odgovoru na tužbu.

267 Društvo Hit Groep podsjeća da je utvrđeno solidarno odgovornim za povredu koju je počinilo društvo Nedri od 1. siječnja 1998. do 17. siječnja 2002. iako se Komisija, kako bi utvrdila vrijednost prodaje društva Nedri, pozvala na razdoblje od 9. siječnja 1996. do 19. rujna 2002.

268 To društvo stoga smatra da mu je izrečena novčana kazna na osnovi znatno duljeg razdoblja nego što je razdoblje za koje je trebao biti utvrđen odgovornim.

269 Prema njegovu mišljenju, broj godina za koje je poduzetnik utvrđen odgovornim treba uzeti u obzir prilikom izračuna iznosa novčane kazne.

270 Društvo Hit Groep naposljetku dodaje da iz uvodne izjave 5. druge odluke o izmjeni proizlazi da Komisija društva majke smatra solidarno odgovornim „samo za dio novčane kazne koji odgovara razdoblju tijekom kojeg je društvo majka s društvima kćerima o kojima je riječ tvorilo jedinstvenog poduzetnika“, dok je novčana kazna koja mu je bila izrečena viša od one koja bila izrečena društvu Nedri.

271 Komisija osporava tu argumentaciju.

Ocjena Općeg suda

272 Dopisima od 6. svibnja i 26. srpnja 2011., društvo Hit Groep od Općeg suda je zahtijevalo dopuštenje za dopunu svojih tužbenih razloga nakon što je saznalo za, po njegovu mišljenju, podatke o načinu izračuna iznosa novčane kazne koji se po prvi put pojavljuju u Komisijinom odgovoru na tužbu.

273 Dopis od 6. svibnja 2011. upućen je u roku koji mu je ostavljen za podnošenje replike, koji je istjecao 17. svibnja 2011.

274 Komisija, sa svoje strane, u biti tvrdi da su podaci o kojima je riječ već bili dostupni i u prvotnoj odluci (uvodne izjave 927. i sljedeće) i u prvoj odluci o izmjeni (uvodne izjave 930. i 932. i tablica u Prilogu) i da je taj tužbeni razlog nov i stoga nedopušten.

275 S jedne strane, treba istaknuti da uvodne izjave 930., 932. i 933. pobijane odluke glase:

„930 U skladu s očitovanjima u pogledu trajanja uključenosti u povredu (vidjeti poglavlja VI. i VII.), posljednja puna poslovna godina sudjelovanja u povredi je 2000. za društvo DWK i 2001. za sve ostale poduzetnike adresate ove odluke.

[…]

932 Relevantno zemljopisno područje mijenjalo se tijekom vremena. Od 1984. do 1995. (razdoblje ciriškog kluba), uključivalo je Njemačku, Francusku, Italiju, Nizozemsku, Belgiju, Luksemburg, Španjolsku i Austriju. Počevši od 1992. (na temelju dogovora kluba España), to je područje također uključivalo Portugal. Od 1996. do 2002. (razdoblje krize ciriškog kluba, u trenutuku u kojem je pripremljen dogovor kluba Europa u području kvota, razdoblje kluba Europa i razdoblje širenja), zemljopisno područje uključivalo je iste zemlje kao u vrijeme ciriškog kluba, uključujući Portugal, kao i Dansku, Švedsku, Finsku i Norvešku (vidjeti odjeljke 9.1.1. do 9.1.5.). To je uzeto u obzir kod izračuna vrijednosti prodaje izuzimanjem prodaje ostvarene u Portugalu prije 15. prosinca 1992. i izuzimanjem prodaje u Danskoj, Švedskoj, Finskoj i Norveškoj prije 9. siječnja 1996.

933 Komisija nadalje utvrđuje da se vrijednost prodaje u Španjolskoj, Austriji, Finskoj, Švedskoj i Norveškoj ne može uzeti u obzir za čitavo trajanje povrede budući da je Španjolska pristupila EZ-u tek 1. siječnja 1986. i da je Sporazum o EGP-u stupio na snagu tek 1. siječnja 1994. Stoga je prodaja u tim zemljama prije 1. siječnja 1986. i 1. siječnja 1994. izuzeta iz izračuna vrijednosti prodaje. Taj je element razmotren u odjeljku 19.1.6.“

276 Nadalje, u prvoj odluci o izmjeni Komisija je navela sljedeće:

„5) Kako bi se pojasnio izračun vrijednosti prodaje na kojemu se odluka temelji za različita razdoblja navedena u odjeljku 19.1.2., sljedeće stavke trebale su stajati na kraju uvodne izjave 935.:

— 9. Društvo Nedri (odgovor od 30. lipnja 2009.):

— 01.01.1984. – 31.12.1985.: 30.157.611 eura

— 01.01.1986. – 14.12.1992.: 30.389.997 eura

— 15.12.1992. – 31.12.1993.: 30.389.997 eura

— 01.01.1994. – 08.01.1996.: 30.389,997 eura

— 09.01.1996. – 19.09.2002.: 30.584.561 eura.“

277 Iz članka 3. točke 22. prve odluke o izmjeni nadalje proizlazi da je bila upućena društvu Hit Groep.

278 Stoga Komisija opravdano tvrdi da podaci o kojima je riječ nisu po prvi put obznanjeni društvu Hit Groep u odgovoru na tužbu.

279 Društvo Hit Groep svakako je moglo zahtijevati preinaku tužbenog zahtjeva nakon prve odluke o izmjeni, ali u roku za podnošenje tužbe od dva mjeseca.

280 Naime, kako bi bio dopušten, zahtjev za preinaku tužbenog zahtjeva mora biti podnesen u roku za podnošenje tužbe propisanim člankom 263. stavkom šestim UFEU-a (presude od 16. prosinca 2011., Enviro Tech Europe i Enviro Tech International/Komisija, T-291/04, Zb., EU:T:2011:760, t. 96. i od 6. rujna 2013., Bank Melli Iran/Vijeće, T-35/10 i T-7/11, Zb., EU:T:2013:397, t. 55.).

281 Međutim, u ovom slučaju, rok za podnošenje tužbe protiv prve odluke o izmjeni odavno je istekao kada je tužitelj dopisom od 6. svibnja 2011. podnio svoj zahtjev.

282 Iz toga slijedi da je taj tužbeni razlog nedopušten.

283 Taj je tužbeni razlog osim toga u svakom slučaju neosnovan zato što Komisija nije pogriješila kada je za potrebe izračuna iznosa novčane kazne izrečene društvu Hit Groep utvrdila da je vrijednost prodaje 30.584.561 eura i zatim pomnožila taj iznos s koefecijentom 4 kako bi uzela u obzir trajanje povrede koje se može pripisati društvu Hit Groep. Naime, suprotno tužiteljevim tvrdnjama, tužitelj nije bio kažnjen za razdoblje dulje od onog za koje je utvrđen odgovornim (vidjeti gornje t. 217. i 226.).

284 Tužbeni razlog stoga treba odbiti.

Sedmi tužbeni razlog koji se temelji na činjenici da je Opći sud povrijedio razuman rok

285 Tužitelj je na raspravi u biti tvrdio da Opći sud nije poštovao razuman rok za postupanje s njegovom tužbom i da je to trebalo imati posljedice na iznos novčane kazne koju je dužan platiti.

286 Treba utvrditi da je takav prigovor nedopušten kada je podnesen u okviru iste tužbe kao i one u vezi koje se vodi postupak za koji se tvrdi da načelo razumnog roka nije bilo poštovano.

287 Naime, sastav suda koji odlučuje o tužbi morao bi, ako bi ispitivao taj prigovor, odlučiti o tome je li njegovo vlastito postupanje pogrešno ili nezakonito, što bi kod tužitelja moglo izazvati opravdane sumnje u pogledu objektivne nepristranosti navedenog sastava (vidjeti presudu od 16. rujna 2013., CEPSA/Komisija, T-497/07, EU:T:2013:438, u žalbenom postupku, t. 268. i navedenu sudsku praksu).

288 Posljedično, povreda obveze suđenja u razumnom roku iz članka 47. stavka 2. Povelje o temeljnim pravima, koju je počinio jedan od sudova Unije, mora pronaći svoju sankciju u tužbi za naknadu štete podnesenoj Općem sudu (presude Kendrion/Komisija, t. 215. *supra*, EU:C:2013:771, t. 94. i od 26. studenoga 2013., Groupe Gascogne/Komisija, C-58/12 P, Zb., EU:C:2013:770, t. 83.).

289 Iz prethodno navedenog proizlazi da sedmi tužbeni razlog treba odbiti.

290 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da se ne može prihvatiti nijedan od tužbenih razloga koje je tužitelj istaknuo. Tužbu za poništenje stoga treba odbiti u cijelosti a da, u konkretnim okolnostima, na temelju neograničene nadležnosti nije potrebno preinačiti novčanu kaznu koja mu je izrečena.

Troškovi

291 Sukladno odredbama članka 87. stavka 2. Poslovnika, stranka koja ne uspije u postupku snosi troškove, ako je takav zahtjev postavljen. Budući da tužitelj nije uspio u postupku istom valja naložiti snošenje troškova sukladno zahtjevu Komisije.

Slijedom navedenog,

OPĆI SUD (šesto vijeće)

proglašava i presuđuje:

1. Tužba se odbija.

2. Društvo HIT Groep BV snosit će vlastite troškove, kao i troškove Europske komisije.

Frimodt Nielsen Dehousse Collins

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourgu 15. srpnja 2015.

Potpisi